

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – 116 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

Як не парадоксально, але зібрані народні родинно-побутові пісні Великописарівського району про кохання, в яких мова в першу чергу мала б йти про щастя чоловіка і жінки, в дійсності розказують про їх нещасливу долю, про соціальну нерівність жінки, її приреченість на страждання та самотність.

Серед зібраних на території Великописарівського району пісень окремих, але типових для України масивом постають пісні про трагічні сімейні обставини. У двох близьких між собою піснях, записаних в с. Росоші від Катерини Петришинець, – «*Зелений дубочок на яр похилився*» та «*Не ходи, козаче, понад берегами*» висловлюється переконання про неможливість щасливої долі простої людини в тогочасному суспільстві. Цікаво, що ці пісні мають ідентичний сюжет, виражають одну і ту ж головну думку про неможливість молодих людей бути щасливими, але співаються по-різному.

Отже, родинно-побутові пісні Слобожанщини показують, що доля простого народу цього краю була типовою для українського суспільства XVII-XIX ст. При цьому зміст та структурні особливості записаних пісень, художні прийоми, які в них використовуються, направлені на те, щоб підкреслити усталене в народі уявлення про неможливість щастя простого українського народу, проти якого, немовби, повстає доля.

1. Народні думи, пісні, балади [Вступна стаття, упорядкування текстів та примітки В.В.Яременка]. – К.: Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1970. – 336 с.

2. Васильев М. Рекрутчина в малорусской песне (этнографический очерк) / М.Васильев // Киевская старина. – 1889. – №8. – С. 354-376.

ТЕЛІЖЕНКО Л.В., ЯНЕНКО Є.С.

МІКРОМІНІАТЮРА НА СУМЩИНІ

Мікромініатюра як новий вид мистецтва, який пов'язаний з науково-технічним прогресом і розвитком високих технологій, є важливим чинником не лише самопізнання та самозаглиблення індивіда, а і показником рівня розвитку національної культури. Проте розвиток мікромініатюри в українській культурі є фактично не дослідженим пластом. Мікромініатюра на локальному рівні, в тому числі на території Сумщини, взагалі не досліджувалася.

Дана робота є однією з перших спроб узагальнити та осмислити інформацію, що стосується становлення та розвитку української мікромініатюри, в тому числі на Сумщині.

Мікромініатюра почала розвиватися з 70-х рр. XX ст. Її характерною особливістю є тісний зв'язок з електронним

обладнанням. Власне, сама поява мікромініатюри стала можливою лише з науково-технічним прогресом, з розвитком техніки та високих технологій обробки твердих матеріалів. При виготовленні та експонуванні таких творів обов'язково використовуються оптичні прилади. Адже мистецтво мікромініатюри фактично є віртуальним, з масштабами відтворюваних форм, які недоступні для сприйняття неозброєним оком. На це вказує саме слово «*мікро*» (від гр. «*мікрос*» – малий), яке означає малість розмірів роботи. Тобто мікромініатюра є виключно сучасним, пов'язаним з розвитком науки і техніки видом мистецтва, який не має глибокої історичної основи.

Особливістю мікромініатюри є те, що вона не має утилітарної цінності. Її не можна вдягнути, використати як прикрасу, оздобити нею кімнату тощо. Мікромініатюра, зазвичай, має декоративний характер, хоча при її виготовленні для демонстрації майстерності митця можуть використовуватися дорогоцінні метали та каміння.

Слід зазначити, що мікромініатюра є бікомпонентним видом мистецтва, оскільки в собі поєднує образотворчі та необразотворчі елементи. Мається на увазі, що мікромініатюра, з одного боку, є відображенням матеріального аспекту буття людини, реальності як головного, об'єктивного джерела формування її світогляду, а з іншого боку, є відтворенням через мініатюрні форми почуттів, настроїв, думок митця, його розуміння духовного сенсу існування людини. Це сприяє визнанню суспільством даного виду мистецтва як елементу збагачення і матеріального, і духовного світу людини, водночас як способу її саморозвитку та самопізнання через розуміння дійсності та неймовірну складність її відображення.

Особливе значення для становлення українського національного мистецтва мікромініатюри мала творчість Михайла Маслюка та Миколи Сядристого, роботи яких з перших спроб набули нових рис, відмінних від закордонної мікротехніки.

За твором М.Лєскова «*Сказ про тувльського косоного Лівшу та про сталеву блоху*», головному героєві оповіді вдалося підкувати блоху. Згодом сталий вираз «*підкувати блоху*» став означати складну, потребує багато зусиль, але майстерно виконану роботу. Таким українським Лівшею став Михайло Григорович Маслюк, якому вдалося не лише підкувати блоху, але й з'єднати її кінцівки мініатюрним золотим ланцюгом, що був закріплений мікрозамком.

До числа найвідоміших робіт М.Маслюка належить діючий потяг довжиною в 1 міліметр. Після того, як потяг було продемонстровано, митець взявся за створення потягу, що мав 15 півміліметрових вагонів. Але на цьому серія подібних мікромініатюр не завершилася, і М.Маслюк представив широкому загалу потяг,

що у тисячі разів був меншим, ніж макове зерно. Для виготовлення даного виробу, мікромініатюрист досяг збільшення потужності робочого мікроскопа у 120 разів. Потяг виїжджав з просвердленого тунелю всередині людської волосини, мав розміри 25x8x5 мікрон, а його об'єм складав 48 куб. мікрон (на площі в один квадратний міліметр можливо розмістити 600 таких потягів).

М.Маслюку вдалося також виготовити модель парової машини, діаметр поршня якої складав 1,5 міліметра. Дана модель є діючою та працює від декількох крапель води та енергії, яка може бути отриманою навіть від палаючого сірника.

Сьогодні досягнення М.Маслюка активно використовуються у медицині, електродинаміці, мікробіології, прикладній фізиці та грудній хірургії. Цьому посприяло і те, що М.Маслюк тривалий час працював під керівництвом Бориса Патона, співпрацював з інститутами зоології та нейрохірургії. Спеціально для вдосконалення процесів дослідження кори головного мозку, нейрохірургічних операцій, операцій на вусі та зшивання рогівки ока український мікромініатюрист виготовив комплексний хірургічний інструментарій, використання якого є неможливим без мікроскопа. Для процесу препарування комах в інституті зоології ним було виготовлено ножиці з довжиною лез, що складала 1,5 мм.

Микола Сергійович Сядристий в Україні започаткував такий напрямок у мікромініатюрному мистецтві, як міні- та мікробукінг. Йому належить і єдиний у світі золотий мікрозамок з діючим замикаючим механізмом. Діаметр замка складає 27 мікрон. Для порівняння, в одному кубічному міліметрі можна розмістити 50 таких замків. Під час демонстрацій на виставках два таких мікрозамки були розміщені на поперечному зрізі людської волосини. М.Сядристий створив і мініатюрну дошку для шахів з усіма шаховими фігурками з золота найвищої проби. Шахові фігурки Сядристого настільки малих розмірів, що вважаються найменшим виробом у світі. У маковому зерні їх можна вмістити аж 100 тис. Складність роботи доповнюється і тим, що кожна фігурка виготовлена з окремих частин. Для демонстрації таких шахів використовується мікроскоп, який збільшує площу виробу в 10 мільйонів разів.

Багато робіт М.Сядристого було створено на зрізах зерен плодкових дерев та різноманітних ягід. Один мікромініатюрний портрет з його колекції виконаний на поперечному зрізі людської волосини. Першою мікромініатюрою М.Сядристого на кісточці плодового дерева став портрет-барельєф Т.Шевченка (1,5 кв. мм). Згодом було створено портрети-барельєфи В.Леніна, С.Крушельницької, Лесі Українки, Данте Аліг'єрі, Юліуса Фучика. На зрізі зерен яблуни та груші були створені портрети В.Маяковського, І.Франка, В.Симоненка, Мікеланджело Буонарроті, Е.Капієва.

До творчого доробку українського мікрмініатюриста належить портрет В.І.Леніна, виписаний текстами його праць. Перед створенням такої складної роботи автор попередньо провів розрахунок кількості тексту та зробив декілька ескізів. Розмір портрета складає 48x38 сантиметрів: 140 тисяч букв були вкладені у 480 рядків, виписаних тушшю, висота яких становить лише міліметр. Український мікротехнік зміг виготовити троянду, що потім помістив до футляру, яким служила відполірована у середині до прозорості людська волосина.

Творчість М.Сядристого на сучасному етапі розвитку науки і техніки є не лише конкурентоспроможною на світовому рівні, а в багатьох вимірах і граничною, з найбільшим у світі коефіцієнтом мініатюризації.

Якщо звернутися до мікрмініатюри на Сумщині, то відразу слід зазначити, що її рівень розвитку є доволі слабким. У регіоні є багато аматорів, які займаються створенням мініатюр у різних тематичних напрямках, наприклад, мінідизайн, мінікулінарія, мінікнига, але немає митців, які б дійсно прагнули досягти граничного коефіцієнту зменшення мініоб'єктів та максимально точно відтворити макрокосм у мікркосмі.

Цьому є певне пояснення. Насамперед, створення справжнього мікрмистецького шедевиру вимагає значних затрат часу та енергії, необхідних для повної зосередженості митця при роботі з ним, що, власне, й підкреслював В.К.Александров, коли говорив, що митець спершу має «*виносити*» ідею роботи, народити її в уяві, а потім цілком присвятити себе її створенню [1, с. 31] Та все ж спершу має бути теоретична підготовка митця, яка давала б розуміння самої сутності процесу мініатюризації, специфіки мінідій, ознайомлення з досвідом світової мікротехнічної традиції. Такої специфічно мистецької теоретичної підготовки на Сумщині немає. Та чи є вона в Україні взагалі? Щоправда тут не обійтися і без відповідної матеріальної бази та практичних навичок у роботі з технічними пристроями. Та все ж розвиток цього виду мистецтва залежить не стільки від технічної бази, скільки від ентузіазму самої людини, від її освіченості та духовності, врешті-решт від бажання присвятити себе створенню невидимого світу, який без спеціального технічного пристрою не приносить естетичну насолоду. Тобто для розвитку класичної мікрмініатюри спершу мають бути виконаними всі необхідні для цього передумови.

Але це ніяк не означає, що аматорське мистецтво на Сумщині не повинно досліджуватися та популяризуватися. Навпаки, те, що вже створено та експонується, дає можливість на локальному рівні формувати більш повне уявлення про мікрмініатюру як вид мистецтва, про умови її створення, про багатогранність виявлення здібностей та сторін людини в процесі роботи над мікрмініатюрою. Та головне те, що мікрмініатюра як сам факт унікальної діяльності людини, навіть не залежно від рівня її

мініатюризації, демонструє унікальну можливість людини бачити велике в малому, відобразити все, що є видимим у великому навколишньому світі через власний невидимий світ, розуміти саму можливість цього двоскладного, але єдиного процесу як власну дуальність [2].

Подальший розвиток мікромініатюри на Сумщині передбачає саму зацікавленість у ньому населення, що неможливо без інформаційної обізнаності про даний вид мистецтва та його особливості. Загалом рівень поінформованості сумчан про мікромініатюру є дуже низьким. З 1000 опитаних нами мешканців м. Суми, яким було поставлене запитання: «*Чи знаєте Ви, що таке мікромініатюра, і як Ви розумієте це поняття*», цілком правильне та достовірне поняття про мікромініатюру мали лише 92 особи, що складає лише 9,2% від загальної кількості. З них найбільший відсоток позитивних відповідей припав на вікову групу 35-45 років – 16%, найменший – 0% – на вікові групи від 14 років та до 60 років.

Такий низький показник означає, що в розвитку мікромініатюри на Сумщині немає по-справжньому зацікавлених осіб, як і виявів зацікавленості в ній самої держави, оскільки відсутні капіталовкладення з боку держави. А.В.Гулига, аналізуючи пов'язане з розвитком науки сучасне техномистецтво, неодноразово наголошував саме на цій умові його подальшого і успішного розвитку, яка сьогодні не виконується ні на державному, ні на місцевому рівнях [3, с. 161].

Аматори, що займаються мікротехнікою, самостійно, без фінансової підтримки не здатні рухатися в напрямку мікромініатюризації з низьким коефіцієнтом зменшення, а тим більше досягти її гранично-можливого рівня. Адже без сучасних технічних приладів та володіння високими технологіями обробки матеріалів виготовлення класичної мікромініатюри не можливе. Місцеві аматори без оптичних приладів використовують звичайні матеріали, які сприймаються неозброєним оком. У той час, як подолання межі «*мініатюра-мікромініатюра*», якісний перехід на значний показник рівня мініатюризації можливий лише при акцентуванні уваги на інформативній складовій даного коефіцієнта. Тільки при зменшенні розміру об'єкта мікромініатюризації можливе прямо пропорційне зростання якісного показника (інформативності) виробу. Щоправда, навіть при розмірах, які не відповідають поняттю техномікромініатюри, певний виріб з високим показником інформативності та впливовості на духовний світ людини може бути віднесеним до поняття «*мікромініатюра*». Тому мікромистецтво на Сумщині має значні тенденції до розвитку та переходу до розряду мікромініатюрного.

Цьому сприяють і регулярні виставки на території Сумської області Горлівського державного музею мініатюрної книги ім. В.О.Разумова, до експозиційної колекції якого входить понад 9000

мініатюрних книг (до 100 міліметрів) та мікрокниг (від 1 до 10 міліметрів) з 57 країн світу на 103 мовах. Ці естетично оформлені книги є різноманітними за жанрами, тематикою, спрямованістю. Особливу цінність музею представляють мікрокниги розміром до 5 міліметрів, які видані мюнхенським видавництвом «*Waldman und Pitzner*». Це «*Отче наш*», «*Дзвін свободи*», «*Олімпійська клятва*» та «*Я вас люблю*». Відвідувачі виставок також мають змогу ознайомитися з лейпцігським виданням 1971 р. «*Bilder-ABC*», розмір якого 2,5х3 мм. Представлені для ознайомлення і книги українських майстрів: кримчанина Б. Коломійця (3х1 міліметр, що містить твір С. Єсеніна «*За окошком місяч...*») та М. Маслюка (книга у 60 разів менша за макове зерно та містить вірші О. Пушкіна «*Аделі*» і «*Заздравний кубок*»). Діючі виставки відвідує значна кількість людей, що свідчить про сприйняття цього виду мистецтва та розуміння його функцій і можливостей.

Висновки: 1. Мікромініатюра як сучасний вид техномистецтва є пріоритетним саме для України. При цьому особливістю національної мікромініатюри є орієнтація не лише на естетичне призначення мікротвору, а і на його практичне використання, насамперед, у медицині та сфері наукових досліджень.

2. Досягнення видатних українських митців мікромініатюри є унікальними для людства та неперевершеними в усьому світі. За кількістю елементів у мікромініатюрі та коефіцієнтом її зменшення роботи М. Маслюка та М. Сядристого на сьогоднішній день є найскладнішими та неповторними. При цьому секрет успіху українських митців полягає у знанні майстра самого себе, у його гармонійній єдності зовнішнього і внутрішнього світу, в умінні бачити велике в малому, макрокосм у мікрокосмі.

3. Мікромініатюра на Сумщині у своєму традиційному вираженні не представлена, але є активні прояви аматорської творчості, зокрема мінідизайн, мінікулінарія, мінікнига. Причинами цього є низький рівень поінформованості населення та відсутність матеріальної підтримки. Але при зацікавленості сумчан у створенні мікромініатюри вона має всі можливості перейти на якісно новий рівень, нарощуючи показники мініатюризації.

1. Александров В.К. Шаги к микроразмеру: методы микроминиатюризации / В.К.Александров. – Минск: Наука и техника, 1983. – 72 с.

2. Теліженко Л.В. Постнекласична модель цілісної людини: монографія / Л.В.Теліженко. – К.: ЦГО НАНУ, 2011. – 283 с.

3. Гульга А.В. Искусство в эпоху науки / А.В.Гульга. – М.: Наука, 1978. – 184 с.